

věcných otázek, na jejichž řešení závisí praktická angažovanost marxistické sociologie.

Jiří Buriánek

Sociologové o závěrečné zprávě

Dvě sekce Československé sociologické společnosti ČSAV – sociologie veřejného mínění a metod a technik sociologického výzkumu – spojily své síly a připravily seminář na téma orientované k výsledné stránce sociologického procesu – závěrečné zprávě z výzkumu.

Téma je velmi široké a zahrnuje několik okruhů. Především jde o funkci a význam závěrečné zprávy v průběhu sociologického výzkumu. Diskusní jsou i různé typy a druhy závěrečných zpráv, které se úzce váží na potřeby zadavatele, respektive uživatele výzkumu. Důležitá je samozřejmě konkrétní obsahová náplň závěrečné zprávy a volba její struktury. Ta se váže na vhodný výběr a dodržování určitých zásad a pravidel zpracování (například při popisu metody a organizace výzkumu). V závěrečné zprávě vystupuje nejvíce do popředí kvalitativní úroveň interpretace dat. Svou roli sehrávají někdy i takové složky práce sociologa, jako je úroveň grafické a jazykové úpravy textu, výběr a použití názorné prezentace dat, včetně využití výsledků matematicko-statistického zpracování. Nezbytnou součástí závěrečné zprávy by měla být precizní formulace závěrů v souvislosti s potřebami zadavatele a někdy opomíjený návrh sociotechnických doporučení. Závěrečná zpráva se stává „vizitkou“ práce sociologa vůči zadavateli, uživateli i široké odborné a laické veřejnosti. Věcná otázka, jak kvalitně připravit závěrečnou zprávu „trápit“ nejen začínající, ale i mnohé renomované sociology.

Není proto divu, že zájem o seminář byl mimořádný. A tak se ve dnech 18. a 19. dubna 1985 sjelo do Domu vědeckých pracovníků ČSAV v Liblicích u Mělníka téměř 80 účastníků ze 43 pracovišť celé naší republiky. Velkou pozornost projevili podnikoví sociologové; tvořili téměř polovinu účastníků. Význam semináře podpořila i účast hosta Československé sociologické společnosti ČSAV, vědeckého tajemníka Sociologické asociace AV SSSR V. S. Borovika, který ve svém vystoupení informoval o struktuře a zaměření některých sociologických institucí v SSSR.

V průběhu jednání se mimo vstupního a závěrečného slova předsedy sekce sociologie veřejného mínění *L. Vacka* z Ústavu pro výzkum veřejného mínění při Federálním statistickém úřadu a úvodního referátu předsedy sekce metod a technik sociologického výzkumu *R. Fraňka* z Ústavu marxismu-leninismu ČVUT vystřídal 17 diskutujících.

Souhrnné zamyšlení nad problematikou vztahující se k závěrečné zprávě přednesl v úvodním vystoupení *R. Franěk*. Zmínil se o diskusi ke kvalitě výzkumných zpráv, která se objevila na stránkách časopisu *Sociológia* 1/85. Připomenul, že závěrečné zprávy mají zobecňovat záměr výzkumu a jeho výsledky pro praxi. Výzkumník by měl proto usilovat nejen o postižení širších společenských faktů souvisejících s tématem „jeho“ výzkumu, ale i o uchopení dalších odborných souvislostí. To znamená využít komparace s jinými výzkumy stejné nebo obdobné tematiky a interdisciplinárního přístupu, tj. konfrontace zjištěných jevů s výsledky bádání jiných disciplín. Cílem práce sociologa je a bude přinést v závěrečné zprávě „něco“ nového, něco, co by mohlo přispět ke kvalitativní změně dané reality. Přes různý stupeň novosti pohledu se však v závěrečných zprávách vyskytují nedostatky, které snižují jejich kvalitu. Patří k nim například nejednoznačnost terminologie (používání sňožných pojmů a termínů) nebo nedostatečná orientace na zjišťování kauzálních závislostí (většinou se operuje jen se závislostmi korelačními). V závěrečných zprávách se málokdy uvádějí problémy či otázky, které se nepodařilo prozkoumat, a naznačuje se další vývoj zkoumaného jevu. Pro účely praxe je nutné více využívat komparace: ať už časových (vývojových) řad, ostihujících dynamiku zkoumaného společenského jevu za určité období, či obdobných výzkumů prováděných shodnou metodikou, anebo komparací teoretických a empirických zobecnění sociálních jevů.

Diskusní příspěvky většinou navazovaly na úvodní referát. Zhruba je lze rozdělit do *tří skupin* či lépe řečeno do tří různých zaměření. Do první skupiny spadají příspěvky týkající se tvorby závěrečné zprávy a výměny zkušeností z použití různých nástrojů, ať už datových či výrazových. Do druhé skupiny lze zařadit diskusi zaměřenou na vztah výzkumníka a zadavatele (uživatele) v procesu sociologického výzkumu a na otázky vyplývající z této spolupráce. Třetí skupina pak informuje o trendu, který znamená posun od jednoduchého empirického prezentování výsledků

ke složitějším — ale vzhledem k požadavkům kladeným na úroveň sociologického poznání nevyhnutelně nutným — rozborem: k sekundární analýze dat a její metodologii.

Prvá skupina

O některých obecných zásadách interpretace údajů v závěrečné zprávě hovořil J. Mišovič z Ústavu pro výzkum veřejného mínění při Federálním statistickém úřadu. Uvedl, že v teoretické rovině závěrečné zprávy jde o poznávací, prognostický, ideový nebo světonázorový přínos zjištěných údajů. Kvalita sociologického poznání souvisí s mírou jeho komplexnosti, s tím, nakolik sociolog splňuje požadavek zvládnout širší sociální souvislosti, dříve přejde k jednotlivostem; tedy jak přesně dokáže definovat podstatné, nepodstatné, hlavní, vedlejší, převládající, okrajové, perspektivní, zanikající, typické i výjimečné charakteristiky zkoumaného jevu. Nezbytná je přitom důkladná znalost té oblasti praktického života, kterou sociolog zkoumá, a schopnost uplatnit ve svém přístupu všeobecné zásady politiky KSČ a usnesení nejvyšších stranických orgánů. J. Mišovič připomenul, že při zpracování závěrečné zprávy bývají zatím nedoceny doplnkové informační zdroje (ekonomické údaje, statistické informace, výsledky předchozích sociologických výzkumů a poznatky uveřejněné v odborném tisku).

Zajímavý příspěvek z pohledu jiné odborné vědy přednesla R. Buchtelová z Ústavu pro jazyk český ČSAV. Její příspěvek se týkal *výběru jazykových prostředků*, tj. problému, jak převést „těžký“ jazyk sociologa, — který se hemží odbornými pojmy, cizími slovy (mnohdy nefunkčními) a dlouhými větami (mnohdy zatemňujícími smysl textu) — do krásné řeči české a přitom neztratit odborný obsah a nepodřízet se. R. Buchtelová se zmínila o některých výrazově grafických prostředcích vhodných pro optické členění textu a na příkladu jazykové analýzy nejmenované závěrečné zprávy uvedla nejčastější jazykové prohršky i postup, jak si ověřit bohatost slohu. V diskusi k tomuto příspěvku se účastníci shodli na přínosnosti i takové problematiky. Zároveň byl vznesen návrh, že by stálo za úvahu připravit slovníček sociologických synonym, tedy návod jak vyjádřit typická „sociologická slova“ jinak.

J. Munk z Ústavu marxismu-leninismu UK sledoval ve svém vystoupení *nezbytnost kritické analýzy empirických dat*. Zdůraznil, že součástí práce na závěrečné zprávě by mělo být kritické zhodnocení výzkumných dat z hlediska jejich spolehlivosti a současně i ověřování těch proměnných, které ve skutečnosti indikují jiný než sledovaný sociální jev. Zmínil se o úloze odborného jazyka v textu závěrečné zprávy. Připomenul nezbytnost převést výsledky výzkumného úsilí do takové komunikabilní podoby, která by se svou formou, včetně použitého jazyka, alespoň částečně přiblížila jazyku uživatele.

P. Dvořák z Ústavu pro výzkum veřejného mínění při Federálním statistickém úřadu se soustředil na *charakter informací závěrečných zpráv*. Hovořil o přechodu od zjišťovaných proměnných ke zkoumaným jevům a skutečnostem. Nastínil některé problémy související s formami předávání sociologických poznatků (například přílišná deskripce). Blíže charakterizoval různé typy sociologicko-statistických faktů v závěrečných zprávách.

Otázku kvalitativní a kvantitativní informace v závěrečné zprávě rozebral další pracovník Ústavu pro výzkum veřejného mínění při Federálním statistickém úřadu J. Herzmann. Podotkl, že výchozí by měla být kvalita informace. Kvantifikace vystupuje v této souvislosti jako nástroj umožňující zejména měření sociálních jevů a procesů. Blíže se zabýval formální stránkou prezentace údajů, při níž má výzkumník k dispozici tři výrazové prostředky: text, tabulku a graf. Na praktické ukázké předvedl kvalitativní a kvantitativní možnosti každého z nich a současně i jejich výhody a nevýhody při používání v závěrečné zprávě. Zaměřil pozornost na používání grafů a uvedl, že v závěrečných zprávách nebývá využito rozmanitých možností, které nabízí kombinace sloupkových, plošných, kruhových, spojnicových, obrázkových a dalších grafů.

Vyhodnocovací metody v sociologických výzkumech problematiky kulturní úrovně přiblížil M. Šalát z Výzkumného ústavu kultury v Bratislavě. Zmínil se o základních formách matematicko-statistického zpracování dat na konkrétním příkladu výzkumného úkolu ze svého pracoviště. Konstatoval, že použitý model tvorby statistických indexů je možno brát jen jako jeden z možných způsobů reprezentace zkoumané sociální reality a že obecně lze statistickou analýzu chápat jako pomůcku při sociologické analytické práci, nikoli jako jediný zdroj práce s daty při interpretaci a zpracování závěrečných zpráv.

Využitím oficiálních materiálů pro interpretaci empirických dat se zabývala ve svém příspěvku E. Mevaldová z Ústavu marxismu-leninismu UK. Na příkladu výz-

kumu ze své praxe demonstrovala způsob obsahové analýzy dokumentů týkajících se předmětu výzkumu a použití rozhovorů s experty o zkušenostech s realizací analyzovaných oficiálních dokumentů v praxi. Tyto dvě roviny pohledu byly propojeny a zapracovány do závěrečné zprávy výzkumu studentských manželství.

Možnosti *využít dvou různých datovýchází pro zpracování výzkumné zprávy* byly obsahem příspěvku E. Stehlikové, rovněž z Ústavu marxismu-leninismu UK. Autorka konstatovala, že takový postup umožnil konfrontovat výsledky dvou metodicky výrazně odlišných přístupů k téže problematice, zobecnit a upřesnit některé poznatky získané touto sondou a tzv. „tvrdými“ daty a rozšířit interpretační rámec obou datovýchází tím, že k interpretaci každé se přistoupilo s poznatky získanými analýzou báze druhé. Dvoudimenzionální přístup umožnil zformulovat závěry a doporučení pro praxi precizněji a odpovědněji, než by bylo možné pouze na základě jednotlivých datovýchází izolované.

Druhá skupina

diskusních příspěvků byla zaměřena na problematiku vztahu výzkumníka a zadavatele nebo uživatele výzkumu při zpracování závěrečných zpráv.

O *výzkumech s přímým uplatněním ve společenské praxi* hovořil O. Čepelka z koncernového podniku Uranové doly. Uvedl, že v sociologické literatuře se málo analyzují otázky spojené s uplatněním sociologických výzkumů v hospodářské praxi. Svůj příspěvek zaměřil na souvislost mezi účelem výzkumu a charakterem závěrečné zprávy, na specifika obsahu výzkumné zprávy v procesu týmové spolupráce zadavatele a výzkumníka a problematiku kvality sociotechnických doporučení. Zmínil se o účelnosti tzv. banky ověřených sociotechnických doporučení.

J. Hudeček z Ústavu pro filozofii a sociologii ČSAV soustředil pozornost k *některým zkušenostem s přípravou závěrů a doporučení pro společenskou praxi*. Zamýšlel se nad otázkou vztahu společenskovešedního výzkumu a společenské praxe z pozice zkušenosti pracovníka základního výzkumu. Analyzoval čtyři typy vzájemné kooperace mezi společenskovešedním výzkumem a řídicí sférou a některé bariéry známkající při přípravě a zpracování materiálů pro řídicí sféru.

Pracovník Ústavu pro výzkum veřejného mínění při Federálním statistickém úřadu J. Krejzl schematicky rozebral *proces vztahů výzkumníka a zadavatele (uživatele)* v jednotlivých etapách práce sociologa na výzkumu. Věnoval se diskusní otázce, jaké jsou zkušenosti výzkumníka při vstupu zadavatele – pracovníka řídicí sféry neobeznámenému se sociologií – do etapy prováděcího projektu i do etapy zpracování závěrečné zprávy.

Problematikou využití výsledků závěrečných zpráv ze sociologických šetření pro oblast rozvoje ekonomiky a řízení se zabývala J. Dušková z Výzkumného ústavu obchodu. Uvedla, že mezi příčiny nevyužívání závěrečných zpráv v praxi patří – mimo podceňování výsledků výzkumu – přílišná obecnost uváděných údajů, náročnost realizace naznačených doporučení a problémy vztahující se k širšímu sociálnímu kontextu, protože závěry výzkumů se často dotýkají otázek, jejichž řešení převyšuje rámec působnosti organizace, oboru nebo resortu. Informovala přítomné o tom, jakými cestami zajišťuje Výzkumný ústav obchodu přenos výsledků svých výzkumů do praxe.

Podobnému tématu se věnoval i J. Krejčí z téhož ústavu. Soustředil se na *interpretaci výsledků výzkumů veřejného mínění pro ekonomickou praxi*. Hovořil o konkrétních problémech operacionalizace, přičemž zdůraznil, že základní otázce výzkumu se musí podřídít i volba vhodných technik. Praxe požaduje, aby výsledky výzkumu byly spolehlivé. Méně už jí zajímá, jaké byly použity techniky výzkumu. V souvislosti s prezentací závěrečných zpráv se zmínil o tom, že praxe často požaduje zkrácené verze, z nichž se mnohdy – v zájmu redukce – vytrácí určité množství informací. Užitečné se zdá být vícevrstvé podání informací s přihlédnutím k typům uživatelů, počínaje odbornými kruhy a konče hromadnými sdělovacími prostředky. Autor připomenul i nutnost systému odborných i otevřených opontur závěrečných zpráv, které často v aplikovaném výzkumu chybí.

Třetí skupina

Společným jmenovatelem další části diskusních příspěvků bylo naznačení možnosti sekundární analýzy dat a otázky její metodologie.

Zkušenosti s využíváním závěrečných zpráv (koncipovaných jako sekundární analýza sociálních výzkumů) při přípravě sociálních plánů v o. p. Škoda byla námětem příspěvku K. Hermana (Škoda, koncern Plzeň) s názvem *specifika souhrnné výzkumné zprávy za koncern*. Referující informoval o tom, jaké byly zásady při tvorbě

metodiky pro sekundární analýzu, aby její výsledek umožnil syntetizaci a zobecnění výsledků sociálních výzkumů za celý koncern.

J. Buriánek z katedry marxisticko-leninské sociologie filozofické fakulty UK si pro téma svého vystoupení vybral informaci o *obsahové analýze jako nástroji analýzy sekundárních dat*. Poznatky demonstroval na příklade řešení výzkumného úkolu pro Výcvikové středisko energetiky, Tušimice. Objektem analýzy bylo 18 výzkumných zpráv týkajících se sociální problematiky a základní technikou klasifikace a vyčíslení. Autor se zmínil i o některých problémech týkajících se obsahové analýzy sociotechnických doporučení v závěrečných zprávách. Uvedl, že řešitelé se nedomnívají, že by cesta zobecnování sociotechnických opatření byla schůdnější než cesta zobecnování jednotlivých faktů. Představa o budování teorie ryze induktivním způsobem je evidentně mylná. Protože však nemůžeme rezignovat na úkol zobecnovat, nezbyvá než opakovaně kriticky prověřovat metodologii tvorby a prezentace sociologické informace. Znamená to také prosazovat teoretické dimenze ve větší míře do závěrečných zpráv.

Některými otázkami koncepce závěrečné zprávy z výzkumů právního vědomí se zabývala I. Brabová z Výzkumného ústavu kriminologického při Generální prokuratuře ČSSR (za přispění P. Vojny). Mimo jiné hovořila o spolupráci sociologů a právníků při kauzálním přístupu k výkladu dat. Osvědčili se jim — v případě nejistoty při interpretaci dat — tzv. diskusní úvahy, domněnky, vysvětlení zpracovatelů. Podrobněji rozebrala problematiku syntetičnosti závěrečných zpráv, kde sekundární analýza dat je nutným předpokladem, protože z jednoho výzkumu nelze činit dalekosáhlé závěry. Uvedla například, že závěry týkající se stavu právního vědomí československých občanů formulovali až po pěti výzkumech provedených v rozmezí 14ti let.

V lednu 1984 byl v Ústavu pro výzkum veřejného mínění při Federálním statistickém úřadu zahájen provoz banky dat, která umožňuje shrnout poznatky z jednotlivých výzkumů na dané téma podle specifických sociálních skupin do jednoho materiálu. O některých zkušenostech Ústavu pro výzkum veřejného mínění s *využíváním závěrečných zpráv z výzkumů veřejného mínění při zpracování sekundárních analýz* informoval přítomné příspěvek V. Forsta a V. Švestky z výše jmenovaného ústavu (v zastoupení přednesl S. Hampl). Autoři upozornili, že základním předpokladem kvalitní sekundární analýzy je zpracování samostatného projektu. Ukazuje se nezbytnost dalšího rozpracování metodologie a metodiky sekundárních analýz z výzkumů veřejného mínění, hledání cest využití poznatků dalších pracovišť zabývajících se obdobnou tematikou a pracujících s obdobnou metodikou a technikou výzkumu, včetně využití dat statistických.

Jednání semináře shrnul předseda sekce sociologie veřejného mínění L. Vacek. Vyzdvihl především projevovou jednotu názorů při hodnocení významu, důležitosti a vyjádření funkcí závěrečné zprávy v procesu sociologického výzkumu. V diskusních příspěvcích se ukázala jednoznačnost zaměření závěrečné zprávy pro potřeby praxe a řídicích orgánů. Zejména nyní, při přípravě XVII. sjezdu KSČ, se řada sociologických informací stává součástí podkladových materiálů. Je proto třeba stále prohlubovat a zkvalitňovat sociologické poznání, které se stává významným činitelem v procesu rozvoje naší socialistické společnosti. Soudruh Vacek dále shrnul některé zásady tvorby závěrečných zpráv, jak vyplynuly z přednesených příspěvků. Patří mezi ně zejména: optimální kvantita informací, srozumitelnost, názornost, konkrétnost dat a zároveň jejich generalizace (zobecnění, shrnutí), optimální míra a zpracovanost sociotechnických doporučení. Za velmi cenná označil vystoupení podnikových sociologů. Některými náměty z diskuse se bude vedení sekcí zabývat a zváží možnost uspořádat další seminář na téma strategie sociologického výzkumu. Z jednání semináře byl vydán sborník vybraných příspěvků.

Jana Perglerová

4. kongres marxisticko-leninské sociologie v NDR

Ve dnech 26.—28. března 1985 se konal v hlavním městě NDR — Berlíně 4. kongres marxisticko-leninské sociologie na téma *Sociální hybné síly ekonomického růstu*. Kongres byl svolán z podnětu Vědecké rady pro sociologický výzkum NDR, Akademie společenských věd při ÚV SED, Národního výboru pro sociologický výzkum při Akademii věd NDR. Kongresu se zúčastnilo na 900 delegátů, zástupců vědeckých institucí, významných průmyslových závodů, společenských organizací, univerzit a vysokých škol i nejmladší generace — studentů NDR. Přítomno bylo také 34 zahraničních hostů z evropských socialistických zemí, hosté z Francie a NSR.

Plenární zasedání, které se konalo v kongresové hale Domu učitelů, zahájil prof. Rudi Weidig, ředitel Institutu sociologie Akademie společenských věd při ÚV SED a předseda Výboru sociologických výzkumů NDR. Ve svém vystoupení seznámil účastníky s hlavními úkoly, před nimiž stojí marxistická sociologie v současné době budování socialistické společnosti NDR a s hlavním posláním sociologické fronty. V následující diskusi vystoupila řada předních sociologů (např. prof. Assmann, prof. Toni Hahnová, prof. Rudhard Stollberg aj.) s dílčími příspěvky k hlavnímu referátu.

První den kongresu pokračoval ve večerních hodinách jednáním u kulatých stolů. Pozornost byla věnována deseti problémovým okruhům: demografickému vývoji NDR, mládeži, zaměstnaným ženám, volnému času, bydlení a způsobům odpočinku v městských aglomeracích, postavení sociologa v průmyslovém podniku, sociálním hybným silám ekonomického růstu ve vývojových zemích se socialistickou orientací, metodice sociální analýzy, vzdělávání sociologů, ekonomické a sociální reprodukci jako těžišti sociologické teorie. Vedením jednání u jednotlivých kulatých stolů byli pověřeni: prof. Wulfram Speigner (Akademie věd NDR), prof. Walter Friedrich (Ústřední institut pro výzkum mládeže, Lipsko), prof. Herta Kuhrigová (Akademie věd NDR), prof. Helmut Hanke (Akademie pro společenské vědy při ÚV SED), prof. Alice Kahlová (Univerzita Karla Marxe, Lipsko), prof. Lothar Hummel (Ústřední institut pro socialistické řízení hospodářství při ÚV SED), prof. Klaus Ernst (Univerzita Karla Marxe, Lipsko), prof. Horst Berger (Akademie věd NDR), prof. Herbert Steiner (Akademie věd NDR). Jednání u kulatých stolů se zúčastnili také českoslovenští sociologové — prof. Jaroslav Kohout a doc. František Charvát.

Druhý den pokračovalo jednání kongresu ve 12 pracovních skupinách:

1. skupina, *Sociální struktura dělnické třídy a inteligence jako faktory a hybné síly hospodářského rozvoje* (pod vedením Manfreda Lötsche — Akademie pro společenské vědy při ÚV SED), se zabývala otázkou základních procesů vývoje sociální struktury v podmínkách přechodu k intenzivní rozšířené reprodukci. Na pozadí základní linie vědeckotechnického pokroku v NDR byly diskutovány otázky přechodu od extenzivních k intenzivním vývojovým procesům, nové tendence v oblasti sociální struktury, souvislosti mezi společenskou funkcí, životními podmínkami, zájmy a jednáním tříd, vrstev a sociálních skupin jakožto subjektů společenského vývoje.
2. skupina, *Družstevní rolnictvo a vesnice — ekonomický růst a sociální pokrok na venkově* (pod vedením Kurta Krambacha — Akademie pro společenské vědy při ÚV SED), zaměřila pozornost k řešení dvou základních otázek, které se v podmínkách budování rozvinuté socialistické společnosti NDR jeví jako zásadní: 1) otázky základních procesů dalšího posílení a sociální reprodukce třídy družstevních rolníků; 2) otázky sociální stability vesnice jako předpokladu ekonomického růstu a sociálního pokroku.
3. skupina, *Socialistická osobnost — výkonové chování — intenzifikace* (pod vedením Albrechta Kretzschmara — Akademie pro společenské vědy při ÚV SED), projednávala otázky související s rozvojem socialistické osobnosti v období přechodu k intenzivní rozšířené reprodukci. Nastínila problémy týkající se kontinuity a diskontinuity ve vzdělání socialistického typu osobnosti, změny, k níž došlo v potřebách, orientaci a životních cílech jednotlivých sociálních tříd, vrstev a sociálních skupin. Zhodnotila dosavadní stav vývoje výkonového chování v rozdílných sociálních skupinách.
4. skupina, *Vědeckotechnický pokrok — charakter práce — efektivní nasazení společenské pracovní síly* (pod vedením Rudharda Stollberga — Univerzita Martina Luthera, Halle-Wittenberg), byla orientována na otázky související se změnami charakteru práce, k nimž dochází pod vlivem vědeckotechnické revoluce. V souvislosti s rozvojem forem aktivní účasti pracujících na řízení a rozhodování byly zdůrazněny nové specifické požadavky, které jsou kladeny na dělníky, techniky a ekonomy, zejména nové požadavky na jejich kvalifikaci. Pozornost byla také věnována aktuálnímu výkladu otázek vztahujících se k nezaměstnanosti, postavení dělnické třídy v podmínkách kapitalistické společnosti a rozpracovanosti těchto otázek v buržoazní sociologii.
5. skupina, *Vědeckotechnický pokrok — tvořivost — demokratická aktivita mas* (pod vedením Georga Assmanna — Institut pro sociologii při HU, Berlín)

upozornila zejména na otázky ekonomických a sociálních kritérií při zavádění nové techniky, zabývala se otázkou vlivu vědy a techniky na kooperaci a dělbu práce, otázkami souvisejícími s novými podmínkami účasti pracujících na plánování a realizaci vědeckotechnického pokroku. Dále se zabývala otázkami prohlubování socialistické demokracie a rozvojem pracovních kolektivů.

6. skupina, *Zájmy, potřeby, vědomí – hybné síly efektivní práce* (pod vedením Toni Hahnové – Institut pro sociologii při HU, Berlín), posuzovala stav zájmové struktury jednotlivých tříd, vrstev a sociálních skupin socialistické společnosti, zejména z hlediska základních zájmů pracujících (mír, sociální jistoty, zdraví, vzdělání, společenská činnost, životní prostředí atd.).
7. skupina, *Socialistická zásada odměňování jako hybná síla výkonově orientovaného jednání a vývoje socialistické osobnosti a kolektivů* (pod vedením Franka Adlera – Akademie pro společenské vědy při ÚV SED), ukázala na nové požadavky a možnosti při prosazování zásady odměňování v rozvinuté socialistické společnosti v osmdesátých letech. Upozornila na mechanismy, jejichž prostřednictvím zásady odměňování působí na rozvoj osobnosti.
8. skupina, *Jednota hospodářské a sociální politiky – hybná síla ekonomického a sociálního pokroku* (pod vedením Gunnara Winklera – Akademie věd NDR), sledovala otázku dialektiky sociálního a ekonomického vývoje a její zpětný odraz v hospodářské a sociální politice. Zvláštní pozornost věnovala problematice jednoty hospodářské a sociální politiky v kombinátech a podnicích, materiální a morální zainteresovanosti pracujících na prosazování vědeckotechnického pokroku, otázce stavu sociálních jistot pracujících v kapitalistických státech v souvislosti s politikou zbrojení a konfrontace.
9. skupina, *Vzdělání a kvalifikace jako hybné síly ekonomického růstu* (pod vedením Klause Korna – Akademie pedagogických věd NDR), věnovala pozornost otázce významu vzdělání a kvalifikace pro další prosazování vedoucí úlohy dělnické třídy a pro řešení otázek sociální struktury rozvinuté socialistické společnosti. Hodnotila sociální a ekonomickou efektivitu vzdělání a kvalifikace, podíl závodů a kombinátů na dalším vzdělávání a doplňování nebytné kvalifikace pracovníků, problémy práce s talenty. Zabývala se otázkou nových požadavků na vzdělání a kvalifikaci v souvislosti s vědeckotechnickým pokrokem.
10. skupina, *Vývoj a sociálně účinné uspokojení kulturních potřeb v podmínkách intenzifikace* (pod vedením Lothara Biskyho – Akademie pro společenské vědy při ÚV SED), nastínila stav a tendenci současného rozvoje kulturních potřeb v jednotlivých třídách, vrstvách a skupinách socialistické společnosti NDR. Charakterizovala dynamické a stabilní momenty ve vývoji kulturních potřeb z hlediska nároků na umění, literaturu, masmédiá, upozornila na změny v oblasti struktury kulturních potřeb.
11. skupina, *Struktura sídlišť – řešení bytové otázky jako sociální a hospodářský problém* (pod vedením Siegfrieda Grundmanna – Akademie pro společenské vědy při ÚV SED), zhodnotila úspěchy v této oblasti a nastínila další úkoly řešení bytové otázky v NDR v souvislosti s perspektivou demografického vývoje měst, vesnic a obcí rozdílného typu a velikostí. Zabývala se otázkou vlivu migrace na vývoj struktury sídlišť, perspektivou vztahů mezi městem a vesnicí.
12. skupina, *Analýza a kritika nemarxistických sociologických koncepcí z hlediska ekonomického růstu* (pod vedením Artura Meiera – Akademie pedagogických věd NDR), byla meritorně zaměřena na otázky sociologické analýzy a prognóz práce a nezaměstnanosti v kapitalistickém světě. Zaujala stanovisko k současné sociologické diskusi k problematice změn hodnot a příčin těchto změn. Ukázala na stav a úkoly sociologického výzkumu míru a konfliktu a jeho možný přínos pro politiku uvolnění a sociálního pokroku. Upozornila na alternativní koncepcce odzbrojení a jejich sociálně ekonomický obsah.

Třetí den kongresu byl věnován plenárnímu zasedání. V závěrečném slově shrnul prof. Rudi Weidig výsledky jednání. Zdůraznil, že úsilí sociologů NDR je orientováno na závažné problémy společenské praxe, zcela v souladu s požadavky obsa-

ženými v dokumentech sjezdů SED. Ukázal na problémy, které musí marxistická sociologie pružně řešit.

V dopise přijatém na závěr sjezdového jednání a odeslaném ÚV SED se konstatovalo, že sociologové NDR si plně uvědomují svoji zodpovědnost při řešení naléhavých úkolů, které nastoluje každodenní praxe.

V rámci sjezdu byla v kongresové hale Domu učitelů instalována výstavka sociologické literatury, informující o práci sociologických institutů, univerzit a vysokých škol.

Celkově lze hodnotit 4. kongres marxisticko-leninské sociologie jako plodný a podnětný. Pozitivně je nutno ocenit i vystoupení československých sociologů, zejména prof. Jaroslava Kohouta, doc. Františka Charváta a prof. Františka Zicha.

Věra Schmalzová